

THỊ TRƯỜNG CÁC NGUỒN TIN ĐIỆN TỬ

Kozlova E.I.

Hiện nay người ta đã có thể nói về sự xuất hiện trên thị trường ấn phẩm của Nga một ngành mới- ngành xuất bản điện tử. Bởi vậy, cần phải nghiên cứu và giới thiệu với đông đảo bạn đọc- người dùng tin về thành viên chính của thị trường mới, các xu thế phát triển của nó, các loại sản phẩm điện tử chủ yếu. Bạn đọc-người dùng tin đang ngày càng khó định hướng trong môi trường này. Đang có sự thay đổi trong chính sách bổ sung của các thư viện, hướng vào việc xây dựng kho các nguồn tin điện tử và mua quyền truy cập các nguồn tin từ xa.

Kết quả phân tích tình hình sử dụng các nguồn tin hiện nay cho thấy, ấn phẩm điện tử không thay thế các xuất bản phẩm truyền thống mà mở rộng khả năng làm việc cho người dùng tin. Khi xây dựng kho tài liệu, cần xác định một cách lựa chọn sao cho tỷ lệ giữa ấn phẩm in và điện tử là tối ưu. Xét về phương thức tiếp cận, các loại nguồn tin chủ yếu như nguồn tin trên mạng và nguồn tin cục bộ (bao gồm cả các loại vật mang tin như CD-ROM, DVD) đều mang lại khả năng sử dụng tài liệu khác nhau cho người dùng. Xuất bản phẩm điện tử hàm chứa tất cả các tính chất và đặc điểm của tài liệu in truyền thống, ngoài ra lại có thêm một số lợi thế. Đó là những thuận lợi mới về chức năng khai thác sử dụng liên quan đến công nghệ siêu văn bản, siêu phương tiện; các phương thức tìm tin đa dạng; khả năng tiếp cận từng phần tài liệu riêng lẻ; điều kiện thu thập những thông tin mang tính chất tra cứu, chỉ dẫn. Ngoài ra nó còn có những ưu điểm khác như độ nén cao, tính linh hoạt khi tiếp cận các mảng tin lớn, khả năng tiếp cận thông tin dưới dạng

đọc máy,...

Internet hiện đang đem lại khả năng to lớn cho việc khai thác, sử dụng thông tin một cách phong phú, đa dạng bằng lời văn, hình ảnh và trở thành một phần không thể thiếu được trong môi trường giáo dục, khoa học và văn hóa. Tuy nhiên trong điều kiện sử dụng rộng khắp các nguồn tin trên mạng Internet, đã nảy sinh nhiều vấn đề liên quan đến việc đánh giá các nguồn tin này. Cần lưu ý rằng, việc đưa tin lên mạng không đòi hỏi phải tiến hành thẩm định, không qua các khâu xử lý về biên tập - xuất bản, nên không rõ bản quyền. Bởi vậy, bên cạnh những nguồn tin chất lượng tốt, lại có rất nhiều nguồn tin có nội dung nghèo nàn, lỗi thời, không đáng tin cậy. Khi bổ sung tài liệu điện tử cần thực hiện triệt để các nguyên tắc: chọn lựa cẩn thận và chỉ mua những tài liệu có giấy phép xuất bản. Điều này chỉ có thể thực hiện khi đặt mua xuất bản phẩm qua những nhà phát hành chính thức, mua trực tiếp tại các nhà xuất bản điện tử hoặc các tổ chức là chủ sở hữu các xuất bản phẩm.

Nhiệm vụ bổ sung tài liệu của các thư viện trong điều kiện hiện nay có thể được xác định như sau:

- Thu thập thông tin về xuất bản phẩm điện tử;
- Đánh giá và lựa chọn những xuất bản phẩm điện tử cần mua cho thư viện;
- Đặt và mua xuất bản phẩm điện tử hoặc quyền truy cập;
- Xây dựng kho tài liệu điện tử (xử lý và tổ chức lưu trữ, bảo quản).

Các thông tin chủ yếu về xuất bản phẩm điện tử thường không mang tính chất tập trung và được phản ánh trong các nguồn sau đây:

- Trang Web của các nhà xuất bản và các tổ chức xuất bản;
- Các hiệu sách truyền thống và các hiệu sách Internet;
- Mục lục sách của các thư viện;
- Các cuộc triển lãm sách theo chuyên đề và của các nhà xuất bản;
- Mục lục quảng cáo ấn phẩm in và điện tử của các nhà xuất bản và trung tâm phát hành.

Các nhà xuất bản điện tử (trong đó đa phần là nhà xuất bản thương mại) cung cấp các thông tin về sản phẩm trên các trang Web của họ và thông báo tin tức tại các hiệu sách - Internet. Tuy nhiên, những nguồn tin đó không bao quát phần lớn xuất bản phẩm điện tử.

Bởi vậy, cần phải xây dựng một hệ thống thông tin thống nhất, để khi tiếp cận, người sử dụng có thể nhận được những thông tin cụ thể như hiện có những nhà xuất bản nào, những tài liệu điện tử nào đang sẵn có, làm thế nào để có thể mua hoặc ký hợp đồng sử dụng chúng, Việc theo dõi thị trường xuất bản phẩm điện tử có thể thực hiện được trên cơ sở thông tin tổng hợp, mà cách tổ chức có hiệu quả nguồn tin này phải là hệ thống tài liệu lưu trữ.

Việc tạo lập hệ thống thư mục quốc gia Nga đối với tài liệu in truyền thống được thực hiện trên cơ sở sưu tập các bản lưu trữ theo Luật lưu trữ số N^o 77-Φ3 Liên Bang Nga (ban hành ngày 29-12-1994). Một hệ thống thông tin thư mục tương tự cũng đã được tạo lập đối với xuất bản phẩm điện tử... Việc giao, nhận bản lưu trữ tài liệu điện tử được thực hiện tại Trung tâm khoa học kỹ thuật “Informregistr”.

Theo pháp luật của Nga, các cơ quan xuất bản (hoặc sở hữu) tài liệu điện tử phải nộp một bản (không thu tiền) lưu trữ tại Trung tâm Khoa học kỹ thuật “Informregistr”. Luật này áp dụng đối với tất cả các loại tài liệu điện tử đã qua xử lý về mặt biên tập-xuất bản, có ghi rõ các thông tin chi tiết về xuất bản, số lượng phát hành và được phổ biến trên các vật mang tin đọc máy. Việc đăng ký và xử lý các tài liệu điện tử nộp lưu trữ được tiến hành tại Kho Lưu trữ tài liệu điện tử Liên Bang Nga. Kho này là một bộ phận trong cơ cấu tổ chức của Trung tâm Khoa học Kỹ thuật “Informregistr”. Hiện tại, khó có thể khẳng định mức độ đầy đủ của thông tin về tài liệu điện tử, vì rất nhiều cơ quan xuất bản tài liệu điện tử ở Nga chưa thực hiện nghiêm túc việc đăng ký xuất bản phẩm như luật Lưu trữ quy định...

Kết quả thống kê cho thấy, năm 2004 có khoảng 100 cơ quan xuất bản sản phẩm của họ để tiến hành đăng ký. Tính đến ngày 15-01-2005, Kho lưu trữ có khoảng 5.700 tên tài liệu điện tử.

Năm 2004, Trung tâm Khoa học kỹ thuật “Informregistr” đã tiến hành nghiên cứu, phân tích tình hình thị trường xuất bản phẩm điện tử ở Nga trên cơ sở các số liệu của Kho lưu trữ toàn Liên bang và những thông tin thu thập được qua mạng Internet, qua mục lục của các thư viện, nhà xuất bản và các hiệu sách.

Theo loại hình cơ quan xuất bản có thể chia ra năm loại xuất bản phẩm điện tử sau đây:

- Xuất bản phẩm của các nhà xuất bản tổng hợp;
- Xuất bản phẩm của các tổ chức thuộc hệ thống giáo dục;
- Xuất bản phẩm của các tổ chức khoa

học, các thư viện, các sở văn hóa, các trung tâm khu vực;

- Xuất bản phẩm của các tổ chức triển lãm, quảng cáo;

- Xuất bản phẩm mang tính chất nhất thời, được xuất bản theo sáng kiến của các tổ chức nghiệp dư.

Kết quả phân tích sản phẩm của các nhà xuất bản tổng hợp cho thấy, các nhà xuất bản thương mại điện tử thường có khuynh hướng xuất bản những sách báo mà người dùng có nhu cầu nhiều nhất. Vì thế, số lượng áp đảo của các loại sách báo giải trí, trò chơi, nhạc phẩm đã gây bất lợi cho các sách báo khoa học, giáo dục, văn học và các loại sách báo khác.

Thông tin về xuất bản phẩm của các nhà xuất bản tổng hợp được phổ biến nhiều nhất và được truyền đi theo nhiều kênh khác nhau như: qua mạng Internet, qua việc chuyển tải các thông tin quảng cáo, qua việc chuẩn bị các mục lục, qua các cuộc triển lãm. Đối với nhóm xuất bản phẩm này cần có sự đánh giá nghiêm túc hơn về nội dung và tính độc đáo của các tư liệu.

Hệ thống giáo dục thường đưa ra xuất bản phẩm số lượng ít, hàm chứa các tài liệu học tập, tài liệu hướng dẫn về phương pháp, chương trình các khóa học, tài liệu khoa học. Nhóm tài liệu điện tử này chủ yếu do các trường đại học quốc gia xuất bản.

Xuất bản phẩm của các tổ chức khoa học, các thư viện, các cơ sở văn hóa khác, cũng như của các trung tâm khu vực thường hàm chứa những thông tin mang tính chất tra cứu-thư mục, tài liệu hội nghị, bộ sưu tập của các viện bảo tàng, các công trình khoa học. Điều đáng tiếc là, các tổ chức xuất bản các tài liệu này chưa thể hiện tính tích cực trong việc tuân thủ Luật Lưu trữ do nhiều nguyên

nhân khác nhau: không được thông tin đầy đủ về yêu cầu của pháp luật, điều kiện ký kết hợp đồng với các công ty xuất bản,

Ấn phẩm của các trung tâm triển lãm và quảng cáo trước hết nhằm đáp ứng nhu cầu của giới kinh doanh và các chuyên gia tiếp thị. Nội dung những ấn phẩm này thường nhanh chóng mất tính thời sự, bởi vậy, cung cấp kịp thời cho người sử dụng là điều tối cần thiết. Thông thường, những ấn phẩm này không được phổ biến qua mạng lưới phát hành và thông tin về chúng có thể nhận được bằng cách liên hệ trực tiếp với nơi sản xuất ra chúng.

Cuối cùng là nhóm ấn phẩm được tạo ra theo sáng kiến của các tổ chức nghiệp dư. Những ấn phẩm này mang tính chất riêng lẻ, xuất bản không báo trước. Chúng có thể rất cần cho các lĩnh vực hoạt động khác nhau, vì vậy, bản thân tài liệu và thông tin về chúng đều là cái quý hiếm. Điều được đặc biệt quan tâm là phát hiện ra những tài liệu khoa học, giáo dục, tài liệu về các địa phương mà thông tin về chúng thường bị gián đoạn.

Tương quan của các tổ chức xuất bản đã nộp bản lưu trữ vào Kho Lưu trữ Liên Bang Nga, như sau:

- Các nhà xuất bản tổng hợp: 60%
- Các cơ quan thuộc hệ thống giáo dục: 23%
- Các cơ quan khoa học: 15%
- Các trung tâm triển lãm và quảng cáo: 2%

Kết quả phân tích sự thay đổi hàng năm về thành phần các loại hình tài liệu cho thấy: về các sách phục vụ cho học tập và sách văn nghệ, loại đa phương tiện có mức tăng trưởng bền vững, trong khi sách trình bày bằng lời văn lại giảm dần về số lượng. Những dữ liệu này minh chứng cho sự phát triển của công nghệ thông tin và sự gia tăng yêu cầu đảm bảo phần cứng và phần mềm của các phương

Nhìn ra thế giới

tiện kỹ thuật để làm việc với các tài liệu điện tử.

Xét về loại hình, các tài liệu điện tử có tỷ lệ như sau:

- Tài liệu đa phương tiện: 49%
- Tài liệu lời văn: 15%
- Âm thanh: 16%
- Video – Hình ảnh động: 9%
- Phần mềm máy tính: 5%
- Nghệ thuật tạo hình: 5%
- Địa tin: 1%.

Kết quả phân tích nội dung các chủ đề của Kho Lưu trữ Liên Bang cho thấy sự phong phú đa dạng của xuất bản phẩm điện tử. Cụ thể như sau:

- Các khoa học tự nhiên và toán học: 9,4%
- Kỹ thuật : 10,1%
- Các khoa học xã hội: 9,9%
- Văn học: 8,7%
- Nghệ thuật : 22,0%
- Địa lý: 3,0%
- Trò chơi điện tử: 22,3%
- Tài liệu tổng hợp: 12,6%
- Đạo đức học và thẩm mỹ học: 1,9%
- Tôn giáo: 0,2%

Tồn tại chủ yếu trong việc xử lý và trình bày xuất bản phẩm điện tử là ở chỗ, các quy định về trình bày và làm chú giải cho các tài liệu không được thực hiện nghiêm chỉnh. Hệ thống phân loại và các quy định về cách thức trình bày xuất bản phẩm điện tử đã được nêu rõ trong tiêu chuẩn GOST 7-83-2001 SIBID - Xuất bản phẩm điện tử. Các loại hình chủ yếu và các thông tin chi tiết về xuất bản”. Tuy nhiên trên thực tế, một số lượng đáng kể các nhà xuất bản đã không tuân thủ những quy định đó. Tình trạng thiếu một cách tiếp cận nhất quán trong việc trình bày xuất bản phẩm điện tử và hậu quả tất yếu của

nó là tình trạng thiếu những thông tin cần thiết để mô tả tài liệu, đã gây ra nhiều khó khăn cho việc xử lý khoa học các tài liệu này. Những lời chú giải trên trang Web của các nhà xuất bản tổng hợp thường mang tính chất quảng cáo và không thể sử dụng để đánh giá xuất bản phẩm khi bổ sung các kho tài liệu. Để trợ giúp cho công tác bổ sung tài liệu của các thư viện cần phải có các thông tin thư mục và dẫn giải về nguồn tài liệu.

Thị trường xuất bản điện tử được hình thành cho tới thời điểm này còn mang tính chất phân tán, thiếu các thông tin về sản phẩm, thiếu một hệ thống thống nhất trong việc đặt mua và cung cấp sản phẩm. Không có sự phối hợp và quản lý các hoạt động nhằm xây dựng hệ thống thống nhất đăng ký xuất bản phẩm điện tử. Thiếu thông tin về các kế hoạch công tác của các nhà xuất bản. Những người chế tác ra tài liệu điện tử không chịu trách nhiệm về việc đăng ký các tài liệu này. Ngoài ra, ngay cả các tiêu chuẩn tạo lập, xử lý xuất bản phẩm điện tử cũng chưa được hoàn thiện.

Giải quyết các vấn đề liên quan đến việc tổ chức các quy trình bổ sung nguồn tin điện tử cho các thư viện đòi hỏi trước hết là phải tạo lập một môi trường thông tin thống nhất về thông tin thư mục về các sản phẩm. Phương cách xây dựng trên thực tế mảng thông tin này phải là việc tạo lập hệ thống bản lưu trữ, hệ thống này phải tập hợp được tất cả những người sản xuất ra tài liệu điện tử, bao gồm cả các loại hình tài liệu và loại tổ chức xuất bản.

Nguyễn Công Phúc dịch

Tài liệu gốc: Rumok elektronnikh

Rexurxov/Kozlova E.I //Biblioteka,2005,

No 3, Tr.38-41